

ОБСЯГИ ВИРОБНИЦТВА ВІННИЦЬКОЇ МІЖОБЛАСНОЇ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ СПІЛКИ ЯК ПОКАЗНИК УСПІШНОСТІ ХУДОЖНЬОЇ ПРОМИСЛОВОЇ КООПЕРАЦІЇ 1944–1949 рр.

Тетяна Кароєва

PRODUCTION VOLUME OF THE VINNYTSIA INTERREGIONAL ARTISTIC INDUSTRIAL UNION AS AN INDICATOR OF THE SUCCESS OF ARTISTIC INDUSTRIAL COOPERATION, 1944–1949

Tetiana Karoieva

In the post-war recovery of the devastated economy of the Ukrainian SSR, industrial cooperation played a significant role, aiming to ensure the production of consumer goods. A special responsibility was placed on the artels of artistic crafts that operated within this system. Their task was to create everyday comfort for the population returning to peaceful life by producing clothing, household items, haberdashery, and mass cultural products. Politically, they were meant to demonstrate that, under the socialist system, there were many opportunities for the development of folk art. The purpose of the article is to assess the economic success of artistic artels by examining the annual production volumes of the Vinnytsia Interregional Artistic Industrial Union. The primary source of information is the archival records of the Vinnytsia Union. It was found that from 1945 to 1949, the Vinnytsia artels managed to significantly increase production – by 8.15 times, exceeding the pre-war level by nearly fourfold. Therefore, the Vinnytsia Union fulfilled the goal of the Fourth Five-Year Plan, «to rebuild and surpass the pre-war level of artistic crafts production in Ukraine», although some artels were unable to establish systematic productive work. It was revealed that post-war artistic industrial cooperation was more effective than general industrial cooperation. However, the profitability of manual handicraft production faced challenges in competing with factory production, forcing artels to standardize their products gradually.

Keywords: artistic crafts, artistic artel / artistic cooperative, industrial cooperation, cooperative.

Для відновлення зруйнованої під час німецько-радянської війни (1941–1945) економіки та забезпечення населення предметами широкого вжитку радянська влада знову актуалізувала промислову кооперацію. Як й після Першої світової війни вона спробувала використати людський ресурс та його фінансові можливості для налагодження дрібного промислового виробництва. Особливе місце в промисловій кооперації зайняли артілі художніх промислів. Специфічність їх статусу обумовлювалася не лише використанням ручної праці, а й національною політикою в СРСР. Для демонстрації переваг соціалістичного ладу треба було підтвердити розквіт народного мистецтва, тому розвиток художніх промислів підтримувався владою організаційно, законодавчо, морально, навіть фінансово (художні артілі мали деякі податкові пільги). Художні кооперативи мали продемонструвати народну творчість та забезпечити побутовий комфорт населенню, хоч й в радянському трактуванні. Вони продукували одяг, хатне начиння, галантерейні та культпромислові товари тощо.

У досліджуваній період вертикаль управління художніми артілями була двоступенева: республіканський – міжобласний/обласний рівні. У 1946 р. було створено Вінницьку міжобласну художніх промислів спілку (далі – Вінницька художпромспілка), що первинно об'єднала 7 артілей Вінницької та 1 – Одеської областей. Вона підпорядковувалася республіканській Українській художпромспілці. Мережа кооперативів у спілці зростала/зменшувалася, реорганізову-

валася. У 1949 р. Вінницьку художпромспілку з 12 кооперативів ліквідували, артiлі укрупнили і підпорядкували республіканському центру безпосередньо.

Пануючу позицію серед художніх промислів спілки займала вишивка, крім неї практикували також ткацтво, килимарство, гончарство, деревообробку, вибірку, батик, пошиття одягу та плетіння.

У цей період у СРСР почалася четверта п'ятирічка (1946–1950), яка встановила УРСР контрольні цифри з випуску товарів широкого вжитку місцевою промисловістю і промисловою кооперацією на 1950 р. в обсязі 2,42 млрд. карбованців (в незмінних цінах 1926/27 рр.) (Про п'ятирічний план 1947). Мета пропонованої публікації – на прикладі обсягів виробництва Вінницької художпромспілки охарактеризувати внесок художньої промислової кооперації у повоєнне відновлення економіки України.

Джерельною базою дослідження є архівний фонд Р-3495 «Вінницька міжобласна художпромспілка» Державного архіву Вінницької області.

В Україні вивчення художніх промислів традиційно було сконцентровано в колі етнологів та мистецтвознавців, які досліджували відповідно етнічні та мистецькі аспекти цього явища. Спосіб організації функціонування художніх артiлей – промислова кооперація – мав би потрапляти в коло зору істориків. Вчені Л. В. Низова (Низова 1993; Низова 2003; Низова 2006), В. В. Клименко (Клименко 2011) зосередилися на загальній характеристиці цього сектору економіки, не вивчаючи адресно художню промислову кооперацію. Лише історик мистецтва А. В. Варивончик зацікавилася функціонуванням українських художніх промислів в радянській системі господарювання, зокрема вона розглянула організаційну структуру Української художпромспілки досліджуваного періоду (Варивончик 2019), утім на економічних аспектах не зупиняючись. Отже, останні залишаються маловивченими як на загальноукраїнському, так й на регіональному рівнях.

Відновлення художніх артiлей Вінницької та Одеської областей, підпорядкованих Київській міжобласній художпромспілці, почалося восени 1944 р. Робота тоді була скоріше спорадичною. Час від часу вдавалося отримати тканину і щось відшити, щось у домашніх умовах робили гончарі. Але вже наступного року кооперативам спустили плани, почали більш-менш системно постачати сировину, вимагати виконання виробничих завдань. Усього валова продукція артiлей, що згодом увійшли до складу Вінницької художпромспілки, за 1945 р. становила 2473,0 тис. руб. (див. табл. № 1).

Табл. № 1.

Виробничі обсяги Вінницької художпромспілки, тис. руб., 1945–1949 рр.*
(ДАВіО, ф. Р-3495, оп. 1, спр. 318, арк. 55; спр. 63, арк. 5; спр. 276, арк. 7).

	1945	1946	1947	1948	1949, план
Вінницька спілка	2473,0	4343,9	7640,1	4684,5	5630,0
Одеська артiль	1782,8	3235,1	4501,6	-	-
Вінницькі артiлі	690,2	1108,8	3138,5	4684,5	5630,0

У 1946 р. за планами четвертої п'ятирічки з відновлення економіки політична влада продовжувала головну увагу приділяти державному сектору, але й кооперативний мав розвиватися за вимогами планової економіки, відповідно Держплан СРСР визначав йому контрольні цифри.

Новостворена Вінницька художпромспілка за 1946 р. виробила продукції на 4343,9 тис. руб., зростання склало 76,0% у порівнянні з 1945 р. (див. табл. № 1). Таку високу динаміку можна пояснити зростанням кількості артiлей (створено 6 нових) і працівників, налагодженням виробничих процесів, більш-менш ритмічним постачанням сировини, своєчасним вивезенням продукції тощо. Утім жодна з артiлей Вінницької області не зуміла виконати свій план, біль-

* Оскільки до грудня 1947 р. співіснували комерційна, пайкова та колгоспна системи цін, а пізніше у грудні 1947 р. та 1948 р. радянський уряд для демонстрації успіхів відновлення економіки провів переоцінку багатьох груп товарів, то в плануванні та звітуванні економісти та виробники використовували так звані незмінні ціни 1932 р.

ше того провал місцевого виробництва був значним. Фактично річний план спілки самостійно витягла одеська артіль, що об'єднувала майстрів зі всієї області, а весь виробіток вінницьких артілей склав перевиконання річного плану спілки – на 40,3% (ДАВіО, ф. Р-3495, оп. 1, спр. 342, арк. 7–8). У галузевому розрізі виконання виглядало так: пошиття – 893%, ручна художня вишивка – 161%, ткацтво – 138%, решта напрямків не виконали план (галантерея – 83%, іграшки – 84%, кераміка – 75%) (див. табл. № 2). Того року населенню вперше запропонували послугу – пошиття одягу, попит на яку ще був не зрозумілим, тому, вочевидь, план був замалим, а перевиконання виглядало таким захмарним. Трикотаж взагалі не передбачався планом, а артілі самостійно ініціювали його виробництво.

Табл. 2.

Виробничі обсяги Вінницької спілки у галузевому розрізі, 1946–1947 рр., тис. руб.
(ДАВіО, ф. Р-3495, оп. 1, спр. 63, арк. 5).

	1946			1947		
	план	виконання	%	план	виконання	%
Швейна	1775,0	2778,1	156	3893,0	4637,6	119
Художня вишивка ручна	1229,1	1984,3	161	2637,0	3563,3	135
Художня вишивка машинна	505,9	436,7	86	756,0	637,2	84
Пошиття	40,0	357,1	893	500,0	437,1	87
Культпромисловість	970,0	819,9	84	1084,0	2313,0	213
галантерея	900,0	744,7	83	1000,0	2152,2	215
іграшки	70,0	59,0	84	84	43,2	51
художнє оформлення роботи	-	16,2	-	-	117,6	-
Текстильно-ткацька група	200,0	280,3	140	432,0	382,7	89
Килимові вироби	-	3,8	-	82,0	124,2	151
ткацтво	200,0	276,5	138	350,0	258,5	74
Керамічна галузь	150,0	113,2	75	120,0	60,7	51
Трикотаж	-	352,4	-	-	246,1	-
Усього	3095,0	4343,9	140,3	5529,0	7640,1	138

Оскільки в новий 1947 р. Вінницька художпромспілка входила у складі 13 артілей, то план передбачав збільшення виробництва. Він мав зрости на 78,6%, до 5529,0 тис. руб. За підсумками року, спілка перевиконала план на 38,0%, випустивши продукції на суму 7640,1 тис. руб.

(див. табл. № 2). Знову успіхів було досягнуто значною мірою завдяки одеській артілі (4501,6 тис. руб. – 58,9% обсягу виробництва), хоча річні плани зуміли виконати також городківська, клембівська, митківська, вінницька та зозівська артілі (у порядку зменшення) (ДАВіО, ф. Р-3495, оп. 1, спр. 63, арк. 5).

Уже простежувалася стала практика поквартальної роботи артілей: у 1-му та 4-му кварталах, коли сільськогосподарських робіт було менше, виробництво зростало. Хоча на виробничу ситуацію впливало не лише те, що люди відволікались на сільськогосподарську працю, а й невчасне надходження сировини. Артілі могли кілька тижнів енергійно працювати, а потім уходили в простій, бо постачальники не відпрацювали належним чином.

У галузевому розрізі план 1947 р. врахував досягнення та провали попереднього року. Усі контрольні цифри зросли, хоч й різною мірою. За результатами року у виробництві панували вишиті вироби – 70% виробничих обсягів, найменшу групу складало керамічне виробництво – 2,2%. Стабілізувалася ситуація з пошиттям одягу, яке попереднього року зросло майже у 9 разів, а поточного – навіть план не був виконаний. Вочевидь, упродовж попереднього року був задоволений найнагальніший повоєнний попит, а вже 1947 р. ситуація стабілізувалася. Виросло виробництво галантерейних товарів (деревобробка, вибійка, батик) – у понад 2 рази. А от керамічне виробництво та виробництво іграшок залишалося на низькому рівні – 51% від плану (див. табл. № 2).

1948 р. мав стати першим роком стабільної роботи. Мережа артілей (17 підприємств) вже встоялася, стали зрозумілими кадровий та виробничий потенціал кожної. Виробничий план 1948 р. демонструє структуру виробництва Вінницької художпромспілки по артілям і галузям (див. табл. № 3). Усі артілі Вінницької області, крім бубнівської, зосереджені на вишивці. Цей промисел став визначальним для краю. Попри надзвичайну виробничу міць одеського кооперативу, що переважала потенціал усіх вінницьких разом, тут вишивка відіграла вторинну роль, віддаючи перше місце галантереї. Вочевидь, це результат орієнтації кооперативу на міського споживача з його звичками до аксесуарів. За планом можна простежити, що виділялася група артілей: клембівська, городківська, вінницька та одеська артілі, – найбільш потужні. Одеська артіль за валовим виробництвом була більшою за всі вінницькі артілі разом.

Табл. № 3.

Виробничий план Вінницької художпромспілки 1948 р.:
по артілям та галузям, тис. руб. (ДАВіО, ф. Р-3495, оп. 1, спр. 381, арк. 1).

	художня вишивка	ПОШИВ	ткацтво	килимарство	кераміка	культ-пром	інше	галантерея	усього
Клембівка	695,0			105,0					800,0
Городківка	365,0	60,0		175,0					600,0
Немирів	300,0								300,0
Митки	350,0								350,0
Зозів	300,0								300,0
Вінниця	190,0	130,0				40,0	120,0	150,0	630,0

Вапнярка	300,0								300,0
Борівка	300,0								300,0
Рудницьке	300,0								300,0
Ободівка	300,0								300,0
Соболівка	200,0								200,0
Сліди	300,0								300,0
Брацлав	200,0								200,0
Липовець	200,0								200,0
Бубнівка	-				120,0				120,0
Вінницькі артілі разом	4300,0	190,0		280,0		40,0	120,0	150,0	5200,0
Одеська артіль	1790,0	1350,0	400,0			20,0	90,0	2350,0	6000,0
Усього	6090,0	1540,0	400,0	280,0	120,0	60,0	210,0	2500,0	11200,0

Найширший асортимент продукції виготовляли вінницька та одеська артіль, решта, за виключенням клембівської та городківської, були вузькопрофільними. Асортиментний план спілки ділився на дві частини: державне союзне замовлення, яке стосувалося вишивки та килимарства, та республіканські плани з випуску іншої продукції. На 1948 р. сумарне державне замовлення по вишивці та килимарству виглядало так: ручна вишивка охоплювала чоловічі сорочки – 34094 шт., жіночі сорочки на бретелях – 17000, жіночі сукні – 9500, жіночі блузи – 19300, сукні дитячі – 4400, дитячі сорочки – 5600, серветки – 10100, наволочки – 4400, портъери – 1000, скатерки – 2000, доріжки – 600, рушники – 500; за допомогою машинної вишивки виготовлялися скатерки – 1900 шт., сорочки жіночі на бретелях – 26000, наволочки – 8000, серветки – 14020, портъери – 500, підковдри – 1000, доріжки – 700, накидки на подушки – 1300, фіранки – 4000; килимарський промисел передбачав килимів – 1000 шт., килимових доріжок – 3000 (ДАВіО, ф. Р-3495, оп. 1, спр. 381, арк. 72–74). Для виконання державного замовлення сировина постачалася централізовано, для інших видів продукції артіль мали шукати сировину самостійно. І тут очевидні досягнення одеського кооперативу, який не розраховував на державу і активно працював, щоб знайти сировину та реалізувати свою продукцію.

Виробничий план 1948 р. складав 11 200,0 тис. руб., або у 1,46 рази більше, ніж результати 1947 р. (див. табл. № 3). Але у березні 1948 р. одеська артіль покинула Вінницьку художпромспілку, бо планувалося створення Одеської спілки. План для вінницьких підприємств визначили у 5200 тис. руб. (збільшення в 1,66 рази до результатів 1947 р.). Лідерами за обсягами виробництва мали стати клембівська, городківська та вінницька артіль, решта мали удвічі-тричі менші плани, ніж в них. Найменший обсяг виробництва стояв перед бубнівчанами, які спеціалізувалися на гончарстві.

Вихід одеської артїлі негативно позначився на показниках вінничан. Річний план спілки був виконаний лише на 90,1%, що склало 4684,5 тис. руб. В артільному розрізі ситуація виглядала різною. Поступово артїлі вирівнювалися, і план вже виконали клембівська, городківська, митківська та борівська. Городківська артіль навіть перевиконала його на 60,5% (ДАВіО, ф. Р-3495, оп. 1, спр. 276, арк. 7). Створені попереднього року артїлі були найслабшими, зуміли виконати лише половину своїх завдань. Навіть такі давні кооперативи, як немирівський та зозівський, так й не зуміли налагодити продуктивну працю.

У 1948 р. виконали план лише з килимарства – 107%, решта напрямків виробництва не мала позитивних результатів. Зокрема виробили вишивки лише 93,8% плану. Критично виглядала культпромисловість з її 26,4%, зокрема іграшкою – 19,2% виконання (це наслідки виходу одеської артїлі) (ДАВіО, ф. Р-3495, оп. 1, спр. 399, арк. 50).

За результатами 1948 р. найгіршими вважалися бубнівська, слідянська, рудницька, ободівська, борівська артїлі (ДАВіО, ф. Р-3495, оп. 1, спр. 30, арк. 14). Цілком зрозумілими були причини виробничої слабкості новосформованих артїлей. Вони ще не мали належної культури праці в кооперативі, можливо виробничих навичок. Все ж нормативна база повоєнної доби, з одного боку, надавала певну самостійність дій (Кароєва & Гребеньова 2024, с. 131), але, з іншого, залишала в прокрустовому ложі радянської планової економіки. І підприємствам треба було навчитися балансувати в заданих обставинах, знайти управлінців, налагодити виробничий та обліковий процеси. Вочевидь, одеська артіль тут була за зразкову. Вона демонструвала стійку здатність до розвитку та успішності.

А от провал бубнівської артїлі був катастрофічним. Тут не вдалося нічого. На тлі існування попиту на посуд, наявності спеціалістів-гончарів і місцевої сировини правління артїлі не зуміло налагодити рентабельну роботу, і врешті-решт кооператив перетворили на окрему бригаду соболівської артїлі. Інші найслабші підприємства теж ліквідували, приєднавши почапинецьке до вінницького, липовецьке до зозівського, брацлавське до немирівського.

Попри невиконання плану попереднього року контрольні показники на 1949 р. все рівно зросли і досягли 5630 тис. руб. (ДАВіО, ф. Р-3495, оп. 1, спр. 276, арк. 7). Лідери (клембівська, городківська та вінницька артїлі) мали виконати 41,4% всього плану спілки, решта покладалася на інші 9 артїлей. З ліквідацією спілки у жовтні 1949 р. надалі артїлі працювали напряму з республіканською спілкою. І процес укрупнення підприємств продовжувався, а плани складало вже центральне керівництво.

Отже, упродовж 1945–1949 рр. вінницькі артїлі зуміли значно збільшити виробництво – в 8,15 рази (див. табл. № 1). Природньо, що перші роки відновлення діяльності щорічне зростання було більшим – в 1,6 рази у 1946 р., в 2,8 рази у 1947 р., але й надалі, коли мережа артїлей сформувалася, виробництво набуло більш-менш системного характеру, вінницькі майстри демонстрували стійкий підйом. Обсяг виробництва 1948 р. було більшим в 1,5 рази, ніж у 1947 р., а у 1949 р. планувалося у 1,2 рази більше, ніж попереднього року.

З 1947 р. Вінницька художпромспілка щороку звітувала про прибутки – 480,3 тис. руб., очікувала у 1948 р. – 527,2 тис. руб., планувала на 1949 р. – 386,2 тис. руб. (у нових цінах, після грошової реформи грудня 1947 р.) (ДАВіО, ф. Р-3495, оп. 1, спр. 276, арк. 8).

Складно математично обрахувати конкретну долю спілки у відновленні економіки УРСР, оскільки в різних документах виробництво вимірювалося в різних системах грошових координат. У завданнях п'ятирічки йшлося про незмінні ціни 1926/1927 рр., художні артїлі орієнтувалися на незмінні ціни 1932 р., а, наприклад, В. Клименко у своєму дослідженні оперував поточними відпускними цінами.

Завдання четвертої п'ятирічки «відбудувати та перевершити довоєнний рівень виробництва художніх промислів України» (Про п'ятирічний план 1947, с. 47) Вінницька художпромспілка виконала за кількістю артїлей та їх членів, за обсягом виробництва. До німецько-радянської війни артїлі Вінницької області виробляли продукції на понад 1 млн руб., Одеської – 2 млн руб. (ДАВіО, ф. Р-3495, оп. 1, спр. 56, арк. 2, 4), а на 1948 р. вже планувалося 5,2 та 6,0 млн руб., відповідно. На 1949 р. вінницькі артїлі планували вже 5,6 млн руб. Оскільки контрольні річні цифри регіональним спілкам спускала Укрхудожпромспілка, то темпи зростання їхніх виробничих обсягів мали бути більш-менш подібними. І йдеться щонайменше про їх потроєння та почотверення. І це на тлі менш вдалих показників промислової кооперації в цілому, адже за відомостями В. Клименка, за 1948 р. вся промислова кооперація УРСР випустила продукції на суму, що становила лише 50% від довоєнного рівня (Клименко 2011, с. 57).

Повернення в мирну економіку державної легкої промисловості загострювало проблему рентабельності кустарного ручного виробництва, підвищення продуктивності його праці, вар-

тості продукції тощо, тому у боротьбі за показники збільшення виробництва промислової кооперації виштовхували на поле індустріального виробництва, де виживав той, хто зможе його механізувати, максимально здешевити витрати на виробництво. У таких обставинах народні художні промисли не могли зберігати індивідуальний підхід до кожного виробу, чи давати волю фантазії у виконанні кожного замовлення, звідси пролягав шлях до стандартизації продукції. Укрхудожпромспілка врешті-решт вимушена була взяти курс на уніфікацію виробництва.

Список джерел та літератури

- ВАРИВОНЧИК, А. В., 2019, Художні промисли України: генеза, історична еволюція, сучасний стан та тенденції. Київ: Лира-К.
- ДЕРЖАВНИЙ архів Вінницької області (ДАВіО), ф. Р-3495, оп. 1.
- КАРОЄВА, Т. & ГРЕБЕНЬОВА, В., 2024, Нормативна база функціонування художніх промислів УРСР у повоєнний період (1944–1949). Старожитності Лукомор'я, 1, 125–132. DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2024.1.254>
- КЛИМЕНКО, В. В., 2011, Промислова кооперація в УРСР у повоєнний період (1944–1960): дис. ... канд. іст. наук. Черкаси.
- НИЗОВА, Л. В., 1993, Промислова кооперація на Україні в 20–30 роки. Черкаси.
- НИЗОВА, Л. В., 2003, Промислова кооперація Радянської України в добу НЕПу. Київ.
- НИЗОВА, Л. В., 2006, Інтеграція дрібного виробника-власника в радянську соціально-економічну систему (на прикладі втягнення кустаря і ремісника в промкооперацію УРСР). Київ.
- ПРО П'ЯТИРІЧНИЙ ПЛАН відбудови й розвитку народного господарства Української РСР на 1946–1950 рр. (Закон УРСР від 28 серпня 1946 р.), 1947, Відомості Верховної Ради УРСР, 9–10, 22–57.

References

- DERZHAVNYI arkhiv Vinnytskoi oblasti (DAViO), fond R-3495, opys 1.
- KAROEVA, T. & HREBENOVA, V., 2024, Normatyvna baza funktsionuvannia khudozhnikh promysliv URSR u povoiennyi period (1944–1949) [Regulatory framework for the functioning of handicraft industries in the Ukrainian SSR during the post-war period (1944–1949)]. Starozhytnosti Lukomoria, 1, 125–132. DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2024.1.254> [In Ukrainian].
- KLYMENKO, V. V., 2011, Promyslova kooperatsiia v URSR u povoiennyi period (1944–1960) [Industrial cooperation in the Ukrainian SSR during the post-war period (1944–1960)]: dysertatsiia kandydat. nauk. Cherkasy. [In Ukrainian].
- NYZOVA, L. V., 1993, Promyslova kooperatsiia na Ukraini v 20–30 roky [Industrial cooperation in Ukraine in the 20s and 30s]. Cherkasy. [In Ukrainian].
- NYZOVA, L. V., 2003, Promyslova kooperatsiia Radianskoi Ukrainy v dobu NEPu [Industrial cooperation of Soviet Ukraine in the era of NEP]. Kyiv. [In Ukrainian].
- NYZOVA, L. V., 2006, Intehratsiia dribnoho vyrobnyka-vlasnyka v radiansku sotsialno-ekonomichnu systemu (na prykladi vtiahnennia kustaria i remisnyka v promkooperatsiiu URSR) [Integration of the small owner-producer into the Soviet socio-economic system (on the example of the involvement of artisans and craftsmen in the industrial cooperation of the Ukrainian SSR)]. Kyiv. [In Ukrainian].
- PRO PIATYRICHNYI PLAN vidbudovy y rozvytku narodnoho hospodarstva Ukrainskoi RSR na 1946–1950 rr. (Zakon URSR vid 28 serpnia 1946 r.) [On the five-year plan for the reconstruction and development of the national economy of the Ukrainian SSR for 1946–1950 (Law of the Ukrainian SSR dated August 28, 1946)], 1947. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR, 9–10, 22–57. [In Ukrainian].
- VARYVONCHYK, A. V., 2019, Khudozhni promysly Ukrainy: geneza, istorychna evoliutsiia, suchasnyi stan ta tendentsii [Artistic crafts of Ukraine: genesis, historical evolution, current state and trends]. Kyiv: Lira-K. [In Ukrainian].

Обсяги виробництва Вінницької міжобласної художніх промислів спілки як показник успішності художньої промислової кооперації 1944–1949 рр.

У повоєнному відновленні зруйнованої економіки УРСР значну роль відігравала промислова кооперація, яка мала забезпечити виробництво предметів широкого вжитку. Особливе завдання покладалося на артільні художніх промислів, що функціонували в цій системі. Вони мали створити побутовий комфорт для населення, яке поверталось до мирного життя, продукуючи одяг, хатнє начиння, галантерейні та культмасові товари. А у політичному контексті вони мали продемонструвати, що за соціалістичного ладу є всі можливості для розвитку народного мистецтва. Мета публікації: на прикладі Вінницької міжобласної художніх промислів спілки встановити економічну успішність функціонування художніх артілей на основі вивчення щорічних обсягів виробництва. Основним джерелом інформації став архівний фонд, сформований на основі діловодства Вінницької спілки. З'ясовано, що упродовж 1945–1949 рр. вінницькі артілі зуміли значно збільшити виробництво – в 8,15 рази, а довоєнний рівень перебільшили майже у 4 рази, тобто завдання четвертої п'ятирічки «відбудувати та перевершити довоєнний рівень виробництва художніх промислів України» Вінницька спілка виконала, хоча окремі артілі так й не зуміли налагодити систематичну продуктивну працю. Виявлено, що художня промислова кооперація повоєнного часу працювала результативніше, ніж власне промислова кооперація. Водночас за рентабельністю кустарному ручному виробництву складно було конкурувати з фабричним, тому артілі вимушені були поступово стандартизувати свою продукцію.

Ключові слова: художні промисли, художня артіль, промислова кооперація, кооператив.

Karoiava Tetiana, Dr (History), Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University.

Кароєва Тетяна, доктор історичних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5012-9513>

Scopus-Author ID 57223678038

Received: 30.09.2024

Advance Access Published: March, 2025